ئەلیازە و ئۆدیسە لە سینەما.. ئاکۆ عەبدوڵا

ئۆدیسەی ئەو جارە شاکارێك جیهانی سەرسام کرد

هەردوو داستانە شیعرییەکەی ئۆدیسە و ئەلیادە، گەنجینەی کەلتووری بەپێزی یۆنانی کۆنن. هۆمیرۆسی شاعیری نابینا (کە لە سەدەی 8- 9 پ. ز. ژیاوە) نووسیویەتی. ئەلیازە گێڕانەوەی ئەفسانەییانەی جەنگی تەروادەیە کە لە سەدەکانی سێنزدە و دوانزدەی پێش زانین، لەنێوان پادشای ئەسپارتا و شاری تەروادەی گریگی ئەوسا و تورکیای ئێستا رووێداوە و ماوەی دە ساڵی خایاندووە. بەهۆیەوە شارەکە وێران کراوە. لەناو ئەو گێژاوەش زیاتر تیشک خراوەتە سەر کێشە و شەڕی نێوان (ئەخیل) ی پاڵەوان و سەرکردەکانی دیکە. ئۆدیسەش تایبەتە بە رووداوەکانی دوای روخانی تەروادەی و زیاتریش بە گەڕانەوە و گەشتە پڕ مەترسییەکەی (ئۆدیسیۆس) ی پاڵەوان بۆ وڵاتەکەی، ئیساکا و بەرگریکردنی (پێنێلۆپ) خێزانی لەبەرامبەر ئەو کەسانەی دەیانەوێت دەستدرێژی بکەنە سەر ماڵ و سامانی. هەردوو داستانەکە درێژن. ئەلیادە نزیکەی 15600 دێڕ و ئۆدیسەش 12200 دێڕە. هەریەکەشیان لە کۆمەڵك سرود پێکهاتوون. ماوەیەکی درێژیش زارەکییانە دەوترانەوە، تا لە سەدەی شەشەمی پێش زاین لە ئەسینا نووسرانەوە. ساڵانێکی درێژیش ئەو شاکارانە لە کۆمەڵگەی یۆنانی کۆن، تەنیا وەك دوو داستانی پاڵەوانی سەیر نەدەکران بەڵکو وەك بابەتی نمونەیی وا بوون بۆ فێرکردنی نەوەی دوای نەوە، بە بنەماکانی ئاکار و زمان و ئەدەب و شیعر و پاڵەوانییەتی.

ئەمەو زۆر لە مێژیشە لە شێوەی شیعر و چیرۆك و شانامە و ڕۆمان، وەك هەوێن کەوتونەتە ناو بەرهەمی ئەدەبی جیهانی. وەك خاوی گرنگیش، هەر لە سەرەتای دەرکەوتنی هونەری حەوتەم بەکارهێنراون و چەندان جار کراونەتە فیلم. لە سەردەمی سینەمای بێدەنگ، ساڵی 1911 لە داستانی (ئیلیادە) فیلمی (رووخانی تەروادە La caduta di Troia) بەرهەم هێنرا کە (جیۆقانی پاسترۆن) و (لویجی ڕۆمانۆ بۆرگنیتۆ) لە سینەمای ئیتاڵی دەریانهێنا. هەر لەو ساڵە و لە ئیتاڵیا لە داستانی (ئۆدیسە) بە هاوبەشی (فرانسیسکۆ بۆرتۆلینی) و (ئۆدلفۆ پادۆڤان) و (جوزێپی دی لیگوارۆ) فیلمی (ئۆدیسە L’Odissea) دەرهێنرا.

دوای دەرکەوتنی سینەمای دەنگداریش، ساڵی 1954 ماریۆ کامەرینی

دەرهێنەر، لە ئیتاڵیا فیلمی (یولیسس Ulisse) ی دەریهێنا کە کەمەڵك ئەکتەری ئەمەریکی و ئیتاڵی ڕێیان تێدا گێڕابوو، لەوانە کیرك دۆگلاس و سیلڤانا مانگانۆ و ئینتۆنی کوین. ساڵی 1956 لە ئەمەریکا لە داستانی ئیلیادە فیلمی (هێلین لە تەروادە Helen of Troy) بەرهەمهێنرا کە (ڕۆبێرت وایز) دەریهێنا تێیدا (جاك سیرناس) و (ڕێزانا پۆدیستا) و (سیدرك هارودیك) و (ستانلی باکەر) و (ڕۆبێرت دۆگلاس) و (بریجت باردۆ) و چەندانی دیکە ڕۆڵەکانیان گێڕاوە. ساڵی 1961 جۆرجۆ فێرۆنی لە ئیتاڵیا فیلمی (ئاسپی تڕۆجان La guerra di Troia) ی دەرهێنا کە (ستێف ڕێڤز) ی پاڵەوانی لەشجوانی ئەمەریکی و ناودار لە فیلمەکانی هەرقل، لەتەك (جولیت ماینەل) و (جۆن درو باریمۆر) و (ئیدی ڤیسڵ) و (لیدیا ئەلڤۆنسی) و چەندانی دیکە، ڕۆڵی سەرەکی گێڕاوە. ساڵی دواتریش (جوردون متشیل) ی ئەکتەری ئەمەریکی لە فیلمی (تووەیی ئاخیل L’ira di Achille) ی (مارینۆ جیرۆلامی)ی دەرهێنەر لە ئیتاڵیا، ڕۆڵی ئێخیلی بەرجەستەکرد. ناوەرۆکی ئەو کارەش لە داستانەکەی ئەلیازە وەرگێرابوو.

ساڵی 1997 ئەندرۆ کۆنشالۆڤسکی دەرهێنەری ڕووسی لە ئەمەریکا، زنجیرە تەلەڤزیۆنی (ئۆدسە The Odyssey) ی دەرهێنا کە کریستۆفر لۆی و ئەرماند ئەسانت و گرتا سکاشی و ئیزابێلا روسللینی و بێرناردیت پیتەرز و چەندانی دیکە بەشداریان تێدا کردبوو. ناوەرۆکەکەی ئاوێتەی هەردوو داستانەکە بوو و بەکارێکی ناوازە و سەرکەتووش دانرا چونکە تەکنیکی کۆمپیوتەر جوانییەکی تایبەتی پێبەخشیبوو. هەموو ئەو وردەکارییە ئەندیشەیی و ئەفسانەییانەی کە پێویستبوو، لە ڕگەی کۆمپیوتەر ئەنجامدرا بوو. ساڵی 2004 (ڤولفجانج پیتەر سۆن) لە ئەمەریکا فیلمی (تەروادە Troy) دەریهێنا کە تێیدا (براد پیت) و (ئێرلاندو بلۆم) و (ئیرك بانا) و (دیان کرۆجەر) و (پیتەر ئۆتۆن) و چەندانی دی ڕۆڵەکانیان بەرجەستەکردبوو. بۆ ئەوسا ئەو فیلمە خوێندنەوەیەکی نوێ بوو بۆ داستانەکانی هۆمیرۆس، ئەویش بانگەوازکردن بوو بۆ ئاشتی و ڕقبوونەوە لە شەڕ و دژینەوەی دەروازە بۆ ڕزگاربوون لەووبەووبونەوە سیاسییە ناوخۆیی و نوودەوڵەتییەکان. هەروەك لە مەبەستی (ئاخیل) ی پاڵەوانی فیلمەکە بەدیاردەکەوێت کە ئەو پاڵەوانە فەرمانەکانی بەجێنەدەگەیاند، چونکە دەبوایە لەپێناو بەرژەوەندی سەرکردەکان شەڕ بکات، کەچی ئەو تەنیا شەڕی لەپێناو نیشتمان بەلاوە پیرۆز بوو.

دوا بەرهەمی سینەمایی کە لەو دوو داستانە وەرگیرابن، فیلمی (ئودیسە The Odyssey) یە کە ئەم ساڵ (کریستۆفەر نۆلان) لە

ئەمەریکا دەریهێنا و (ئیما تۆماس) ی هاوسەریشی بەرهەمیهێناوە. ماوەکەی نزیکەی 3 کاتژمێرە (رۆژی 17ی تەممووز که بۆ یەکەمجار لە سینەماکان نمایشکرا وەرچەرخانێکی نوێ بوو لە مێژووی سینەما و دەنگدانەوەیەکی گەورەی لە ئاستی جیهانیدا لێکەوتەوە، نزیك تەنیا لەبەر کەشنـــدەیی چیـــرۆکی ئەفســانەیەکەی، بەڵکـــو لەبەر ئەو تێکنەلۆژیا پێشکەوتووەی که لە بەرهەمهێنانیدا بەکارهێنرا بوو، بەتایبەتیش ئەزموونی بینینی و دەنگی بەوێنە که تێکنەلۆژیای (IMAX) ی تێدا بەکارهێناوە. ئەمەو یەکەم فیلمیش لە مێژوودا کە بۆ تەواوی بۆ کامێرای (IMAX 70mm) وێنەی گیرابێت. وێنەکانیشی لە وڵاتەکانی مەغریب، یۆنان، ئیتاڵیا، ئایسلەندا، سکۆتلەندا و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا گیراون. دەرهێنەر بە ئەم مەبەستە سیستەمێکی نوێ کامێرای بۆکارهێناوە تاکو بینەر هەست بکات لەناو ڕووداوەکاندا دەژی.

بە دابینکردنـــی وردەکاریيەکـــانیش بـــودجەیەکی یەکجـــار زۆری بە تەرخـانکرا کـه گەیشتـه 250 ملیۆن دۆلار، بەڵـام تەنیـا لە هەفتەی یەکەمـی نمایشکردنیـدا لە ئەمەریکـا زیـاتر لە 123 ملیۆن دۆلاری کۆکردەوە. لەگەڵ کۆتایی هاتنی تەممووز داهاتی فیلمەکە گەیشته 630 ملیۆن دۆلار. چاوەڕوانیش دەکرێت ببێتە پێ داهاتترین فیلمی ساڵ. لەو بەرهەمەشدا کەمەڵك ئەکتەرێ بە توانا ڕۆڵیان گێڕاوە لەوانە: (مات دەیمۆن) ڕۆڵی ئەدیسۆس، (ئان هاساوای) ڕۆڵی پێنەلۆپی، (تۆم هەڵاند) ڕۆڵی تێلیمکۆس، (هێبەرت پاتینسن) ڕۆڵەکانی ئەنتینۆس، (زێندایا) ڕۆڵی ئاسینا، (لوپیتا نیونگۆ) ڕۆڵەکانی هێلین و کایتمنۆسترا، (بێنی سافدی) ڕۆڵی ئاگامەمنۆن، (تراڤیس سکۆت) ڕۆڵی چیرۆك خوێن.

ناوەڕۆکی فیلمەکه تایبەته به گێشتێ پێ لە مەترسی و درێژخایەنەکەی (ئەدیسۆس (ی پاشای ئیتاکا له گەڕانەوەی بۆ نیشتمانەکەی، دوای کۆتاییهاتنی جەنگی تەرواده کە دە ساڵی خایاندبوو. لەو گەشتەشیدا ڕووبەڕووی بوونەوەرە ئەفسانەییەکان دەبێتەوە. سەرەتای فیلمەکه گەڕانەوەی ڕووداوەکانه لەلایەن چیرۆکخوێن. دواتر جەنگی تەرواده و ڕۆڵه کاریگەرییەکەی (ئاسپێ دارینەکە) و ڕووبەڕووبوونەوەی ئەدیسۆس لەگەڵ بوونەوەرە ئەفسانەییەکان و جادوگەر و گێشت بە جیهانی ژێرەوە و وەرگرتنی ڕێنمایی لە جیهانی مردووان و لێوشدا ڕووبەڕووبوونەوەی بە ئابردووی خۆی دەبینێ. ئینجا پاش دە ساڵ بە تەنیایی و بە پێشاکی هەژاران دەگەڕێتەوە ماڵەکەی تاکو تۆڵە لەو کەسانە بکاتەوە کە هەوڵی دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵاتەکەی و هاوسەرەکەیان دەدا.

شایانی باسه کریستۆفەر نۆڵانی دەرهێنەر له زەربەی فیلمەکانی کاری

لەگەڵ زەمەنێکی دیکە کردووە. لێرەشدا بە شێوازی تایبەتی خۆی و بە بەکارهێنانی هێڵە کاتییە تێکڕژێنەکانی، چیرۆکێکی خستەتەوو، بەوەش جارێکی دیکە سەلماندی دەتوانێت دەقە کۆنەکان بە شێوازی مۆدێرن و سەرنجڕاکێش بژیەنێتەوە، بەو جۆرەی بە هەموو نەوەکان گونجاو بێت.

ئاکۆ عەبدوڵا